

Nejstarší české noviny jihlavské

V elký význam pro rozvoj tisku měl revoluční rok 1848, kdy byl 14. března vydán císařský patent, ohlašující zrušení cenzury. I když nebyl v plném rozsahu uskutečněn, přesto dal podnět ke vzniku mnoha nových časopisů, i jihlavského *Sonntagsblattu*, vydávaného Německým pokrokovým spolkem. Už tehdy chtěl Matěj Kneisl, učitel, spisovatel a národovec, původem z Třeště, vydávat v Jihlavě české noviny *Skřiwánek*. Vydal i návěští, jakési ukázkové číslo, které naznačovalo, že redakčně by M. Kneisl byl schopen vytvářet na svoji dobu noviny dobré úrovně. Jeho plán však nebyl realizován. Sešlo se jen velmi málo předplatitelů, takže od svého úmyslu upustil.¹⁾

Jihlava byla v té době převážně německým městem, českého obyvatelstva bylo snad jen 10—15 %. Rozhodující společenská vrstva — měšťanstvo — byla téměř výlučně německá nebo poněmčelá; jim na roveň postavených Čechů byla jen hrstka. V té době však ještě neexistovaly cílevědomé germanizační snahy, německé obyvatelstvo bylo národnostně tolerantní a tak to byly především ekonomické vlivy, které zabránily vydávání českých novin. Jihlavský knihtiskař Jan Rippl, jehož potomci v pozdějších letech prosluli svým německým nacionalismem, tiskl stejně ochotně publikace německé i české.²⁾ Od roku 1850 do roku 1856 tiskl humpoleckému učiteli Janu Sluníčkovu *Včelku*, zábavný a poučný list pro mládež, dobré pedagogické úrovně.³⁾

Prvním českým časopisem v Jihlavě nejen tištěným, ale i vydávaným byl *Věstník hospodářského spolku Jihlavského*, který začal vycházet od roku 1862. Časopis vycházel z iniciativy jihlavského národního buditele MUDr. Leopolda Fritze, který některé ročníky i redigoval.⁴⁾

Patrně z iniciativy MUDr. Fritze a Antonína Musila-Jihlavského, přítele K. Havlíčka-Borovského, vznikly i první české noviny *Pokrok*. Toto tvrzení nelze sice nijak doložit, protože svolání redakce a vydavatelstva je vždy anonymní, ale M. Kneisl působil v té době již v Haliči a jiné významnější české osobnosti v Jihlavě nežily. Vydavatelstvu podařilo se získat za redaktora mladého publicistu Josefa Martina, který publikoval v *Humoristických listech* a proslul svojí satirou politického a literárního života. V občanském životě věnoval se stavitelství. Je pravděpodobné, že noviny redigoval na dálku, resp. do Jihlavy pouze z Prahy dojížděl.⁵⁾

Noviny časopisového formátu vycházely třikrát v měsíci, vždy 1., 10. a 20., roční předplatné činilo 2 zl. 60 kr. Administrace i redakce byla v tiskárně Jana Rippla, kde se noviny tiskly. Podtitul zněl: „Časopis poučný i zábavný, věnovaný zejména veřejným zájmům života občanského“.

List byl věrný svému názvu a jeho tendence byla skutečně pokroková. Dnes bychom vydavatele označili za radikální demokraty. I když sledovali zájmy mladé české buržoazie, projevovali nejen pochopení, ale i sympatie k otázkám dělnictva. Hned ve svém prvním čísle přinesl *Pokrok* zajímavý článek *Ze života dělníků an-*

glických. Podle vzoru Karla Havlíčka byly v něm kritizovány spíše než tíživé postavení anglického dělnictva, chmurné poměry dělnictva rakouského a českého. I v příštích číslech se *Pokrok* zabýval sociální tematikou, jak je patrné i z titulků jednotlivých článků jako *O zaopatřování chudých*, *O výslužném pro národní učitele* apod.

V této době se již začínají projevovat první národnostní spory, v nichž se list staví za požadavky české menšiny, dožaduje se rozdělení reálky na českou a německou a píše proti velkoněmeckému smýšlení místních německých politiků. Při desátém výročí Havlíčkovy smrti přetiskl celý jeho článek *Statečnost politická*.

Noviny přinášely zprávy z kraje i ze světa, všimaly si kulturního dění, jednání o stavbu Severozápadní dráhy a dožadovaly se jejího urychleného vybudování. Samostatnou rubrikou byl *Věstník živnostenský* a v žádném čísle nechyběl fejeton. Zásluhy o poměrně vysokou úroveň novin měl především redaktor Josef Martin, který měl značný politický přehled, neboť žil v trvalém sepětí s Prahou, s její politikou a hospodářskými zájmy. Ve své smélosti a částečně i novinářské formě byl inspirován Karlem Havlíčkem. Jinak trpěly noviny nedostatkem čtenářů i přispívatelů. Vedle A. Musila (zkratka A. M.) je zjevný i určitý vliv MUDr. Leopolda Fritze, který podobně jako ve *Věstníku Okresního hospodářského spolku* věnoval pozornost hospodářským otázkám.

List musel zápasit s neustálými hospodářskými potížemi, před nimiž nakonec musel kapitulovat, a tak po půlroce vycházení zanikl. Poslední vydané číslo bylo 18. z 20. června 1867, v jehož úvodu se oznamuje:

P. T. pánům předplatitelům „Pokroku“!

Píšeme tyto řádky na rozloučenou, neboť účastenství na podniku našem nebylo takové, aby nakladatel, ne-li bez újmy dosti citelné, alespoň s důvěrou, že poměry se zlepší, vydávání druhého půlletí podniknouti mohl.

Třebaže noviny nebyly určeny jen jihlavským Čechům, ale i širokému okolí — Humpolecku, Třebíčsku a Havlíčkobrodsku, odkud přinášely časté informace, přece jen rozhodující pro další vydávání byly poměry v Jihlavě. Existence českých novin, vydávaných ve městě, je svědectvím aktivity českého živlu v době, kdy se usuzovalo, že Jihlava je městem výlučně německým. Jejich zánik naopak dokumentuje hospodářskou slabost české menšiny. Po zániku *Pokroku* J. Martin redigoval literární časopis *Lumír*. Jihlavští Češi museli ještě téměř čtvrtstoletí posečkat, než se dočkali vlastních novin, které v Jihlavě už pevně zakotvily. Teprve 10. prosince 1892 redaktor a hospodářský pracovník Jan Máša, který předtím redigoval v Telči *Orlici*, začal v Jihlavě vydávat *Jihlavské listy*.⁶⁾

POZNÁMKY:

- 1) Š i m k a A., *Nejstarší jihlavské noviny a časopisy*, VVM 12, 1957, 82—83
- 2) V o b r Jaroslav, *Soupis jihlavských tisků českých knížek, lidového čtení a populárně naučné literatury z 18. a 19. století*, rukopis, U r b á n e k Vladimír, *České tisky jihlavské*, Jihlava 1934,
- 3) Š i m k a A. *Nejstarší jihlavské noviny . . .*, 83—84.
- 4) Okresní archiv Jihlava, odd. Spolky Jihlava, fond Okresní hospodářský spolek.
- 5) *Ottův slovník naučný*, sv. XVI, str. 916, Praha 1900. — Jeden z výtisků *Pokroku* je zachován v knihovně Okresního archivu v Jihlavě, kam byl předán z Okresního archivu v Táboře.
- 6) M á š a Jan: *Jak jsem založil Jihlavské listy*, JL 25, 1930, čís. 1